

Basläkemedel 2023

Rekommendationer vid preparatval för vuxna.
Utgiven av Läkemedelskommittén i Västmanland.

Läs mer i Läkemedelsbulletinen nr 1 2023.

TECKENFÖRKLARING

* utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets
utbytbarhetslista (221130)

EF Läkemedel utan förmån

(F) Läkemedel med begränsad förmån

 Riskläkemedel för äldre

 Rekommendation om fysisk aktivitet

 Rekommendation om rökstopp

Innehåll

Säker läkemedelsordination i Cosmic och Pascal.....	3
Levnadsvanor.....	4
Terapiområden enligt ATC*	
A Matsmältningsorgan och ämnesomsättning.....	6
B Blod och blodbildande organ.....	8
C Hjärta, njurar och kretslopp.....	9
D Hud- och könssjukdomar.....	10
G Gynekologi och urologi.....	11
H Hormoner.....	11
J Infektioner.....	12
M Rörelseapparaten.....	12
N Nervsystemet.....	13
R Andningsorgan.....	15
S Ögon och öron.....	17
Att tänka på kring beroendeframkallande läkemedel.....	18
Äldre och läkemedel – Olämpliga läkemedel.....	20
Äldre och läkemedel – Tänkvärt och tänk efter!.....	21
Äldre och nociceptiv smärta.....	22
Äldre och neuropatisk smärta.....	23
Rekommendationer för fysisk aktivitet för äldre.....	23

*Anatomic Therapeutic Chemical classification system, ett internationellt klassificeringssystem för läkemedel fastställt av WHO.

Säker läkemedelsordination i Cosmic och Pascal

På akuten

- Kontrollera om patienten är dospatient.
 - *Om dospatient:* Säkerställ att läkemedelslistan i Cosmic stämmer överens med ordinationerna i Pascal.
 - Kontrollera vilka läkemedel patienten tar. Glöm ej receptfria och naturläkemedel! Observera Waran.
 - Justera läkemedelslistan så den blir som du tänkt dig.
 - Signera att läkemedelslistan är godkänd för administrering.
-

Löpande under vårdtiden

- Kontrollera om patienten är dospatient.
 - Gör läkemedelsavstämning dag 1 dvs kontrollera att läkemedelslistan stämmer. Observera Waran!
 - Säkerställ att ordinationsorsak finns på varje ordination.
 - Kom ihåg att dokumentera *alla* förändringar av läkemedelsbehandlingen i läkemedelslistan! Särskilt viktigt vid förändringar i behandlingens längd och dosering.
 - Tag ställning till pausade läkemedel.
 - Ange en utsättningsorsak vid utsättning av läkemedel.
 - Skapa läkemedelsvarningar vid ev utsättning av läkemedel pga överkänslighet.
 - Genomför vid behov en fördjupad läkemedelsgenomgång.
-

Vid utskrivning

- Säkerställ att alla ordinationer är korrekta avseende dosering, behandlingstid och ordinationsorsak.
 - Signera läkemedelslistan när du justerat den och avsluta administreringsgodkännande.
 - Skriv ut läkemedelsberättelse/utskrivningsmeddelande.
 - Skriv ut en aktuell läkemedelslista till patient.
 - *Om dospatient:* Uppdatera listan i Pascal så den överensstämmer med Cosmic.
 - Utfärda recept för de som inte är dospatienter.
-

Vid problem med ovanstående är utskrivande enhet ansvarig tills problemet är löst.

Levnadsvanor

Goda levnadsvanor kan enligt Världshälsoorganisationen förebygga ca 80 % av all kranskärslsjukdom och stroke samt 30 % av all cancer. Starkt stöd finns även för att levnadsvanor har stor påverkan på förekomst av depression och demens.

Den som har drabbats av sjukdom kan snabbt göra hälsovinster med förbättrade levnadsvanor. Goda levnadsvanor kan också förbättra effekten av läkemedelsbehandling och minska behov av medicinering.

Du som är verksam i Hälso- och sjukvården har en viktig roll i att lyfta levnadsvanornas betydelse. Alla vårdgivare ska kunna uppmärksamma ohälsosamma levnadsvanor och kunna hänvisa vidare.

Riskgrupper

- Vuxna som ska genomgå en operation
- Gravida
- Barn och unga under 18 år
- Vuxna med särskild risk, t ex personer med kronisk sjukdom, kognitiv funktionsnedsättning eller om individen har flera ohälsosamma levnadsvanor samtidigt.

Hälsocenter – ett stöd till förbättrade levnadsvanor!

Erbjuder stöd till förbättrade levnadsvanor, stresshantering och sömnavanor. Kostnadsfritt förutom tobaksavvänjning. Skicka hänvisning via konsultationsremiss eller meddelande i Cosmic. Patienten kan också själv boka tid via 1177, e-tjänster eller via telefon 021-17 64 00.

Definition och prioriterad åtgärd vid ohälsosamma levnadsvanor

Tobaksbruk – Hälso- och sjukvården bör råda alla att avstå från tobaks- och nikotinbruk. All daglig rökning räknas som en ohälsosam levnadsvana. För unga under 18 år och för gravida inkluderas även snusning. Kvalificerat rådgivande samtal, hänvisning till tobaksavvänjare på Hälso-center eller vårdcentral, Sluta-röka-linjen 020-84 00 00 eller chatt slutarokalinjen.se

Riskbruk alkohol – Hög genomsnittlig konsumtion (män >14 standardglas/v. kvinnor >9 glas/v.). För unga under 18 år och gravida definieras all alkoholkonsumtion som riskbruk. Rådgivande samtal, hänvisning till Hälso-center, Alkohollinjen 020-84 44 48, alkohollinjen.se eller alkoholhjälpen.se

Ohälsosamma matvanor – Definieras som låga poäng (0–4 p) på Socialstyrelsens Kostindex. Kvalificerat rådgivande samtal, remiss till dietist eller hänvisning till Hälso-center.

Otillräcklig fysisk aktivitet – Vuxna inklusive gravida som per vecka är fysisk aktiva <150 min/v. på måttlig intensitet eller <75 min på hög intensitet. Barn och unga 6–17 år: <60 min fysisk aktivitet/dag på en måttlig intensitet.

Rådgivande samtal med eller utan tillägg av skriftlig ordination (FaR), hänvisning till fysioterapeut eller Hälso-center. För diagnostiska rekommendationer se www.fyss.se

Teckenförklaring

 Rekommendation om fysisk aktivitet

 Rekommendation om rökstopp

Webbplatser:

Nationellt vårdprogram vid ohälsosamma levnadsvanor – prevention och behandling

Nationellt kliniskt kunskapsstöd, Levnadsvanor

ÄMNESOMSÄTTNING

Typ 2-diabetes

Behandlingen ska vara individualiserad och hänsyn tas till patientens förutsättningar (t ex ålder, vikt, njurfunktion) och eventuell samsjuklighet. För ytterligare information hänvisas till vårdprogram diabetes.

Basbehandling – om ej intolerans eller kontraindikation

metformin*

Tilläggsbehandling

– vid uttalad fetma (BMI >35)

GLP-1-analoger

liraglutid	inj	Victoza
semaglutid	inj (1 g/vecka)	Ozempic
dulaglutid	inj (1 g/vecka)	Trulicity

SGLT2-hämmare

dapagliflozin		Forxiga
empagliflozin		Jardiance

– vid manifest hjärt-kärlsjukdom

GLP-1-analoger

liraglutid	inj	Victoza
semaglutid	inj (1 g/vecka)	Ozempic
dulaglutid	inj (1 g/vecka)	Trulicity

SGLT2-hämmare

dapagliflozin		Forxiga
empagliflozin		Jardiance

– vid hjärtsvikt

SGLT2-hämmare

dapagliflozin		Forxiga
empagliflozin		Jardiance

– övriga, t ex normalviktig utan komplex samsjuklighet

DPP-4-hämmare

sitagliptin*		
linagliptin		Trajenta

sulfonureid (insulinfrisättare)

glimepirid*

meglitinid (insulinfrisättare)

repaglinid*

GLP-1-analoger

liraglutid	inj	Victoza
semaglutid	inj (1 g/vecka)	Ozempic
dulaglutid	inj (1 g/vecka)	Trulicity

SGLT2-hämmare

dapagliflozin		Forxiga
empagliflozin		Jardiance

– vid nedsatt njurfunktion (eGFR <30 ml/min)

linagliptin		Trajenta
sitagliptin*	(reducerad dos)	
repaglinid*	(lakttag försiktighet, starta med låg dos. Risk för hypoglykemi.)	

SGLT2-hämmare (kan användas för njurprotektion, ger dock sämre glukossänkande effekt vid nedsatt njurfunktion).

Insulin – Enligt rekommendationslista för typ 2-diabetes.

medellångverkande insulin (basinsulin)

insulin NPH		Insuman Basal
insulin NPH		Insulatard

långverkande insulinanalog (basinsulin)

2:a hand, om NPH-insulin orsakar nattliga hypoglykemier och metabolt mål inte uppnås vid dosreducering

insulin glargin		Abasaglar ^(F)
insulin glargin 300 E/ml		Toujeo ^(F)

snabbverkande insulin (måltidsinsulin)

1:a hand

insulin aspart		Insulin aspart Sanofi
----------------	--	-----------------------

2:a hand, t ex vid behov av minnespenna

insulin aspart		NovoRapid
----------------	--	-----------

blandinsuliner

insulin lispro/protamin		Humalog Mix
insulin aspart/protamin		NovoMix

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

Hypertoni

angiotensin II-antagonister

- kandesartan*
- losartan*
- kandesartan + hydroklortiazid*
- losartan + hydroklortiazid*

ACE-hämmare

- enalapril*
- ramipril*
- enalapril + hydroklortiazid*

tiazider

- hydroklortiazid + amilorid*
- bendroflumetiazid*

kalciumantagonister

- lerkanidipin*
- amlodipin*

aldosteronantagonister

- eplerenon*
- spironolakton*

betablockerare

- bisoprolol*
- metoprolol*

alfablockerare

- doxazosin*

Kronisk njursvikt med albuminuri

SGLT2-hämmare

- (initieras i samråd med nefrolog)
- dapagliflozin Forxiga

Ischemisk hjärtsjukdom

- acetylsalicylsyra*
- klopidogrel*

betablockerare

- bisoprolol*
- metoprolol*

nitrater

- glyceryltrinitrat *subl spray* Nitrolingual*
- isosorbidmononitrat Imdur*
- glyceryltrinitrat *buckaltabl* Suscard

blodfetsänkare

- atorvastatin*
- rosuvastatin*
- ezetimib*

Hjärtsvikt

ACE-hämmare

- enalapril*
- ramipril*

angiotensin II-antagonister

- kandesartan*
- losartan*

ARNI (AngiotensinReceptor-NeprilysinInhibitor)

- (initieras av kardiolog)
- sakubitril + valsartan Entresto^(F)

betablockerare

- bisoprolol*
- metoprolol*

aldosteronantagonister

- eplerenon*
- spironolakton*

SGLT2-hämmare

- (initieras av kardiolog)
- dapagliflozin Forxiga^(F)
 - empagliflozin Jardiance^(F)

loopdiuretika

- furosemid*

Sekundärprofylax; ischemisk stroke

(se avsnitt N Nervsystemet)

Emboliprofylax vid förmaksflimmer

1:a hand

- apixaban Eliquis
- dabigatran Pradaxa
- edoxaban Lixiana
- rivaroxaban Xarelto

2:a hand

- warfarin

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

D Hud- och könssjukdomar

HUD

(lokal behandling om ej annat anges)

Antimykotika

ekonazol	kräm	Pevaryl
ketokonazol	schampo	Ketokonazol NET*
terbinafin*	kräm	

komb. med kortison

mikonazol + hydrokortison	Cortimyk*
ekonazol + triamcinolon	Pevisone

Peroralt antimykotikum

terbinafin*	tabl
-------------	------

Mjuggörande

karbamid	Canoderm*	
glycerol	Miniderm*	
propylenglykol	kräm	Oviderm
propylenglykol	lotion	Propyles*

Klådstillande

peroral behandling, sederande

klemastin	Tavegyl
hydroxizin	Atarax*

Urtikaria kronisk

desloratadin*	tabl
---------------	------

Glukokortikoider

milda

hydrokortison	Hydrokortison	Evolan
hydrokortison	Mildison	Lipid

medelstarka

klobetason	Emovat
hydrokortisonbutyrat	Locoid

starka

betametason	Betnovat
mometason*	

Ögonlockseksem

hydrokortison	ögonsalva	Ficortril 0,5 %
takrolimus		Protopic

Kalcineurinhämmare

(i andra hand vid atopiskt eksem)

takrolimus	Protopic
------------	----------

Psoriasis

mjuggörande

avfjällning	Salicylsyra APL
-------------	-----------------

glukokortikoider lokalt kombinationsbehandling

kalcioptriol + betam.	gel ^(F) /salva	Daivobet*
kalcioptriol + betam.	kutant skum	Enstilar*

Akne

lindrig akne

adapalen	Differin
bensoylperoxid	Basiron AC ^{EF} 5–10 %

måttlig akne

bensoylp. + adapalen	Epiduo
bensoylp. + klindamycin	Duac ^{EF}
tretinoin + klindamycin	Acnatac ^(F)

lymecyklin* peroralt

lymecyklin bör kombineras med bensoylperoxid eller annan utvärtes behandling

Rosacea

azelainsyra	gel	Finacea
metronidazol	kräm	Rozex
ivermektin	kräm	Soolantra ^(F)

ev tillägg

lymecyklin*	peroralt
-------------	----------

Aktinisk keratos

imikvimod	Aldara*/Zyclara*
fluorouracil	Tolak

Ge råd om solskydd

KÖNSSJUKDOMAR

Herpes simplex

valaciklovir*	tabl
---------------	------

Klamydia

doxycyklin*	tabl
-------------	------

Kondylom

podofyllotoxin	Wartec
----------------	--------

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

GYNEKOLOGI

Antiinfektiva medel

candida

flukonazol*	<i>peroralt</i>	
klotrimazol	<i>lokalt</i>	Canesten

bakteriell vaginos

dekalinium	<i>vaginaltabl</i>	Donaxyl*
metronidazol	<i>tabl/vag</i>	Flagyl*
metronidazol	<i>vaginalgel</i>	Zidoval

Antikonception

intrauterint inlägg		Mirena
subdermalt inlägg		Nexplanon
komb. p-piller		Prionelle*
mellanpiller, gestagen		Desogestrel*
vaginalt inlägg		
		NuvaRing* ^{EF} /Ornibel* ^{EF} /Vagiprev* ^{EF}

Menorragi

tranexamsyra*		
levonorgestrel	<i>intraut inl</i>	Mirena
komb. p-piller		

Förskjutning av mens

medroxiprogesteron		Provera
noretisteron		Primolut-Nor

PMDS (premenstruellt dysforiskt syndrom)

escitalopram		Escitalopram*/Premalex
--------------	--	------------------------

Hormonbehandling i klimakteriet

kombinationspreparat

sekvens		Novofem
kontinuerlig		Activelle*
		Indivina

östrogen

estradiol	<i>depotplåster</i>	Estradot*
estradiol	<i>transderm spray</i>	Lenzetto
estradiol	<i>tabl</i>	Femanest
<i>östrogen ges i kombination med gestagen vid kvarvarande livmoder</i>		

gestagen

levonorgestrel	<i>intraut inl</i>	Mirena
medroxiprogesteron		Provera
noretisteron		Primolut-Nor

Atrofisk vaginit

estriol	<i>lokalt</i>	Ovesterin
estradiol	<i>lokalt inlägg</i>	Oestring
estradiol	<i>lokalt</i>	Vagidonna* ^{EF} /Vagifem* ^{EF}

UROLOGI

Akut uretärstensmärta

etoricoxib*		
ketorolak	<i>inj</i>	Toradol* ^{EF}

Blåstömningssproblem

<i>α-receptorantagonist</i>		
alfuzosin*	<i>depottabl</i>	

enzymhämmare

finasterid*		
-------------	--	--

Överaktiv blåsa

1:a hand

solifenacin*	 <i>tabl</i>	
tolterodin*	 <i>depotkaps</i>	

2:a hand

mirabegron	<i>depottabl</i>	Betmiga ^(F)
------------	------------------	------------------------

Erektill dysfunktion

sildenafil* ^{EF}	<i>tabl</i>	
tadalafil* ^{EF}		

H Hormoner

Glukokortikoider

betametason	<i>inj/tabl</i>	Betapred*
prednisolon*	<i>tabl</i>	
hydrokortison	<i>inj</i>	Solu-Cortef* ^{EF}
<i>för lokal injektion</i>		
metylprednisolon	<i>inj</i>	Depo-Medrol*
triamcinolon	<i>inj</i>	Lederspan*

Tyreoideahormon

levotyroxin		Levaxin
-------------	--	---------

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

J Infektioner

Ladda ner appen Strama Nationell i App Store eller Google Play Store, alternativt scanna QR-koden nedan.

Där hittar du råd och fakta om antibiotika-behandling.

Se även Regnbågsbroschyren, Behandlingsrekommendationer för vanliga infektioner i öppenvård.

Regnbågsbroschyren och spektrumkortet kan beställas från Enheten för Smittskydd och vårdhygien.

M Rörelseapparaten

ANALGETIKA OCH ANTIFLOGISTIKA

Paracetamol och NSAID kan kombineras.
paracetamol*

NSAID

COX-1

naproxen*
ibuprofen*
ketoprofen Orudis retard

COX-2

etoricoxib*
utvärtes
ibuprofen gel Ipren^{EF}

Glukokortikoider

för lokal injektion (se avsnitt H Hormoner)

Gikt

akut attack

kolkicin Colrefuz
NSAID (för preparat, se ovan)
prednisolon*

profylax

1:a hand
allopurinol*

2:a hand
febuxostat^(F)

Tilläggsbehandling vid behov

probenecid Probecid^{EF}

Osteoporos

vid hög frakturrisik och eGFR >35 ml/min

alendronat*
zoledronsyra* *iv - rekvisition*
vid skelettspecifik behandling ges oftast tillägg av
kalcium + D-vitamin Kalcipos-D forte*
Kalcipos-D*

alternativt kombinationsförpackning

alendronat + kalcium + D-vit. Tridepos

vid kontraindikation bisfosfonat

denosumab Prolia^(F)

Tillsvidarebehandling. OBS! Risk för hypokalcemi vid nedsatt njurfunktion.

rent D-vitamin

D-vitamin Benferol
D-vitamin Divisun*

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

ANALGETIKA

(se även smärtkort för äldre s 22). Smärtbehandling med läkemedel är huvudsakligen för korttidsbruk. Det är viktigt att följa upp effekten (smärtlindring och funktion). Om opioider behövs vid akut smärta bör behandlingen avslutas inom 2-5 dygn.

Nociceptiv smärta

basbehandling

paracetamol*

NSAID

(se avsnitt M Rörelseapparaten, NSAID)

tilläggsbehandling vid otillräcklig effekt (behåll basbehandling)

kortverkande opioider

1:a hand

morfin*

2:a hand, när morfin inte tolereras eller är mindre lämpligt

oxikodon*

långverkande opioider

(se sid. 18, beroendeframkallande läkemedel)

Huvudsakligen indicerade vid cancerrelaterad smärta

morfin *depottabl* Dolcontin

oxikodon *depottabl* Oxikodon Depot*

vid sväljningssvårigheter

buprenorfin* *depotplåster*

Ge profylax mot opioidrelaterad förstoppning (se avsnitt A Matsmältningsorgan).

Neuropatisk smärta

amitriptylin*

gabapentin*

duloxetin*

Nociplastisk smärta

- långvarigt smärtsyndrom

Multiprofessionell smärtehabilitering förordas. Effekten av smärtestillande läkemedel inklusive opioider är begränsad, men amitriptylin kan minska smärta och förbättra sömnen.

Samsjuklighet (depression och ångest) är vanligt och då kan SNRI vara ett alternativ/övervägas som tillägg.

NEUROLOGI

Migrän

anfällskuperande

antiemetika vid behov (se avsnitt A Matsmältningsorgan, illamående)

1:a hand

acetylsalicylsyra *brustabl* Bamyl koffein*^{EF}

naproxen*

paracetamol*

2:a hand

sumatriptan* *tabl 50 mg/inj*

rizatriptan*

zolmitriptan *nässpray* Zomig Nasal^(F)

profylaktiska

1:a hand

metoprolol* *depottabl*

2:a hand

amitriptylin*

kandesartan*

topiramat*

Epilepsi

1:a hand

lamotrigin

2:a hand

levetiracetam

Parkinsons sjukdom

levodopa + benserazid Madopark*/ Quick/Mite

pramipexol* *depottabl*

Restless legs

milda intermittenta besvär

levodopa + benserazid Madopark*/ Quick/Mite
tablett

medelsvåra-svåra besvär

1:a hand

pramipexol* *tabl/depottabl*

2:a hand

gabapentin*

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

N Nervsystemet

Essentiell tremor

- 1:a hand
propranolol*
- 2:a hand
gabapentin*

Trigeminusneuralgi

- 1:a hand
karbamazepin
- 2:a hand
gabapentin*

Sekundärprofylax; ischemisk stroke

blodfettsänkare

- rosuvastatin*
atorvastatin*
ezetimib*

utan kardiell embolikälla

- klopidogrel*
acetylsalicylsyra* 75 mg

med kardiell embolikälla

- se avsnitt C Hjärta, njurar och kretslopp

Tegretol

PSYKIATRI

Vid depression, ångestsyndrom och sömnstörningar rekommenderas i första hand psykoterapi, framför allt KBT.

Tillfällig behandling av ångest

- prometazin
alimemazin* Lergigan*
- hydroxizin
Atarax*

För behandling av tillfällig ångest hos äldre, se Läkemedelsbehandling av de mest sjuka och sköra äldre

Ångestsyndrom

SSRI

- escitalopram*
sertralin*
fluoxetin*

SNRI

- duloxetin*
venlafaxin*

övriga

- mirtazapin*

Depression

SSRI

- escitalopram*
sertralin*
fluoxetin*

SNRI

- duloxetin*
venlafaxin*

övriga

- mirtazapin*
bupropion*

Sömnstörningar

- propiomazin
Propavan

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

LÄKEMEDEL VID DEMENSSJUKDOM

Alzheimers sjukdom och blandemens mild till måttligt svår demens

kolinesterashämmare

donepezil*
galantamin*
rivastigmin*

måttlig till svår demens

NMDA-receptorantagonist

(som tillägg till kolinesterashämmare eller som monoterapi, även i tidigare skede vid exempelvis intolerans mot kolinesterashämmare).

memantin*

BPSD (Beteendemässiga och Psykiska Symtom vid Demens)

Se Läkemedelsbehandling av de mest sjuka och sköra äldre.

LÄKEMEDEL VID BEHANDLING AV BEROENDETILLSTÅND

Alkoholberoende

disulfiram	Antabus
akamprosats	Campral
naltrexon*	

Nikotinberoende

1:a hand

nikotin	tuggummi/plåster/sugtabl mm
	flera preparat

2:a hand

bupropion	Zyban
-----------	-------

Inhalatorfolder

www.medicininstruktioner.se

Astma

För behandlingsrekommendation se www.regionvastmanland.se/lkastma

långverkande β_2 -stimulerare + inhalationssteroid (LABA+ICS)

inhalationspulver

formoterol + budesonid	Bufomix Easyhaler
formoterol + budesonid	

Symbicort Turbuhaler
(för sällananvändare
– lång hållbarhet)

formoterol + beklometason

Innovair nexthaler

inhalationsspray

formoterol + beklometason	Innovair
---------------------------	----------

kortverkande β_2 -stimulerare (SABA)

inhalationspulver

salbutamol	Buventol Easyhaler
terbutalin	Bricanyl Turbuhaler
	(för sällananvändare – lång hållbarhet)

inhalationsspray

salbutamol	Airomir/Airomir Autohaler
------------	---------------------------

antileukotriener

montelukast*

långverkande antikolinergika (LAMA)

inhalationsspray

tiotropium	Spiriva Respimat
------------	------------------

R Andningsorgan

KOL

För behandlingsrekommendation se
www.regionvastmanland.se/lkkol

kortverkande β_2 -stimulerare (SABA) vid behov

inhalationspulver

salbutamol	Buventol Easyhaler
terbutalin	Bricanyl Turbuhaler
<i>(för sällananvändare – lång hållbarhet)</i>	

inhalationsspray

salbutamol	Airomir/Airomir Autohaler
------------	---------------------------

underhållsbehandling

långverkande antikolinergika (LAMA)

inhalationspulver

tiotropium	Braltus
------------	---------

inhalationsspray

tiotropium	Spiriva Respimat
------------	------------------

och/eller

långverkande β_2 -stimulerare (LABA)

inhalationspulver

indakaterol	Onbrez Breezhaler
-------------	-------------------

inhalationsspray

olodaterol	Striverdi Respimat
------------	--------------------

långverkande β_2 -stimulerare + antikolinergika (LABA+LAMA)

inhalationspulver

indakat. + glykopyrr. Ultibro Breezhaler
--

inhalationsspray

olodaterol + tiotropium Spiolto Respimat
--

akutbehandling med bronkvidgare

Spray med spacer har lika god effekt
som nebulisator, är enkel att använda och
prisivärd.

tilläggsbehandling vid upprepade KOL-exacerbationer trots behandling med LABA:

tillägg av inhalationssteroid + långverkande β_2 -stimulerare (LABA+ICS)

inhalationspulver

formoterol + budesonid	Bufomix Easyhaler
------------------------	-------------------

inhalationsspray

formoterol + beklometason	Innovair
---------------------------	----------

tilläggsbehandling vid upprepade KOL-exacerbationer trots behandling med LABA+LAMA:

tillägg av inhalationssteroid (ICS)

inhalationspulver

budesonid	Giona Easyhaler
-----------	-----------------

inhalationsspray

beklometason	Aerobec/ Aerobec Autohaler
--------------	-------------------------------

eller byte till kombinationspreparat med LABA+LAMA+ICS

inhalationspulver

flutikason + umeklidin + vilanterol	Trelegy Ellipta
-------------------------------------	-----------------

inhalationsspray

beklometason + formoterol + glykopyrron	Trimbow
---	---------

övrigt

Spacer	vnr 73 41 00	L'espace
--------	--------------	----------

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets
utbytbarhetslista (221130)

R Andningsorgan

Allergi

antihistaminer

desloratadin*
cetirizin*

vid akuta allergiska tillstånd

adrenalin Emerade/EpiPen/Jext
desloratadin*
betametason*

Allergisk rinit

lokala antihistaminer

levokabastin nässpray Livostin*

nasala steroider

1:a hand

budesonid Desonix*
mometason*

2:a hand

steroid + antihistamin
flutikason + azelastin Dymista

Vid svåra symtom (vid t ex tillkomst av astma) trots allergioptimering, remiss till allergimottagning.

Icke-allergisk rinit

nasala steroider

budesonid Desonix*
mometason*

Rinnsnuva

ipratropium Rinivent

S Ögon och öron

ÖGON

Allergisk konjunktivit

1:a hand

Na-kromoglikat ögondr Lecrolyn sine
levokabastin ögondr Livostin

2:a hand

olopatadin ögondr Opatanol*
ketotifen ögondr Zaditen

Bakteriell konjunktivit

1:a hand

kloramfenikol ögondr/ögonsalva

2:a hand

azitromycin ögondr Azyter

Smörjande

vaselin + paraffin Oculentum simplex APL

Tårsättning

hypromellos Hyprosan^(F)
karbomer Oftagel

ÖRON

Eksematös extern otit

betametason örondr Diprotit^{EF}
fluocinolonac. örondr Otazem

Infektiös extern otit

glukokortikoid + antib. Terracortril m
örondr Polymyxin B

vid terapivikt och/eller fynd av

Pseudomonas vid odling

ciprofloxacin örondr Ciloxan

* Utbytbara läkemedel enligt Läkemedelsverkets utbytbarhetslista (221130)

Att tänka på kring beroendeframkallande läkemedel

Vid förskrivning

- Överväg annan behandling, beroendeframkallande läkemedel (BFL) är inget förstahandsval.
- Gör riskbedömning, skriv läkemedelsplan och uppföljning i Cosmic, **notatet dokumenteras under sökord Beroendeframkallande läkemedel.**
- Informera patient om riskerna med läkemedlet, skriv ut blankett "Patientinformation och ansvarsåtagande BFL", sök under "Ny blankett" i Cosmic. Journalrad skapas automatiskt.
- Begär samtycke till E-hälsomyndighetens läkemedelsförteckning och öppna via NPO eller Pascal (även Förskrivningskollen kan användas). Journalför samtycke.
- Förskriv minsta förpackning. Kortare tid än vad förpackningen räcker till kan anges på recept, liksom att apoteket behåller resterande tabletter.

Riskbedömning substansbruksyndrom innan förskrivning

LÅG RISK

- Ålder > 45 år
- Ingen anamnes eller hereditet för beroendesjukdom

- Ingen psykiatrisk samsjuklighet
- Stabil social situation
- Specifik orsak till smärttillstånd
- Välmotiverad och villig till deltagande i aktiv rehabilitering

MEDEL RISK

- Ålder < 45 år
- Tidigare depression eller ångestsjukdom
- Hereditet för beroendesjukdom
- Tidigare beroendesjukdom
- Spridd smärtbild i tre kroppsregioner
- Svårigheter med coping och acceptans

HÖG RISK

- Äldre tonåringar och unga vuxna
- Pågående psykiatrisk sjukdom
- Pågående beroendesjukdom
- Neuropsykiatriskt tillstånd framförallt om obehandlat
- Instabil emotionell eller antisocial personlighetsstörning
- Utsatt psykosocial situation
- Smärta i alla fyra kroppsregioner
- Mycket hög smärtskattning
- Bristande motivation till rehabilitering
- Stor brist på coping och acceptans

Vid misstanke om substansbruks- syndrom/läkemedelsberoende

Informera patienten muntligt och lämna skriftlig information om beroende, finns som blankett i Cosmic samt på 1177.

Substansbrukssyndrom - definition

Ett problematiskt bruk av substans som leder till klinisk signifikant funktionsnedsättning eller lidande med minst två av följande kriterier uppfyllda under en 12-månaders period.

1. Substans intas ofta i större mängd eller längre tid än vad som avsågs
2. Önskan om, eller misslyckade försök att begränsa eller kontrollera bruket
3. Mycket tid ägnas åt att skaffa eller använda substans eller återhämta sig från substanseffekter
4. Sug efter substans
5. Upprepat bruk vilket leder till misslyckanden inom arbete, skola eller i hemmet
6. Fortsatt bruk trots konsekvenser av social och mellanmänsklig natur
7. Sociala, yrkes- eller fritidsaktiviteter överges eller minskas pga substansbruket
8. Upprepat bruk i situationer som medför risk för fysisk skada
9. Fortsatt bruk trots vetskap om fysiska och psykiska besvär orsakat av bruket
10. Toleransutveckling
11. Abstinens

Obs, de två sista kriterierna anses inte uppfyllda om BFL används under strikt medicinskt kontrollerade former.

Kriterier svårighetsgrad: lindrigt; 2-3, medelsvårt; 4-5, svårt; ≥6.

Diagnossättning och registrering i uppmärksamhetssignalen

Kod F11.2, skriv text "Opioidbrukssyndrom"

Kod F13:2, skriv text "Substansbrukssyndrom orsakat av sedativa och hypnotika"

Kod F19:2, skriv text "Substansbrukssyndrom orsakat av flera substanser"

Bara när diagnos är fastställd, gör en överkänslighetsvarning mot läkemedel i Cosmic:

- Välj ATC-koder: sök via läkemedlets namn
- Välj Reaktion: Annat – Varning
- Allvarlighetsgrad: Skadlig
- Visshetsgrad: Verifierad

Vid ej satt diagnos men misstanke används istället vårdrutinavvikelse och förskrivningsrestriktion i uppmärksamhetssignalen.

Vid behov av stöd

För frågor om smärtehabilitering, smärtanalys och nedtrappning av iatrogen beroende kontakta i första hand Smärtrehab.

För konsultativt stöd kring smärtlindring kontakta Smärtmottagningen.

För stöd kring beroendefrågeställningar av icke-iatrogen slag, eller om försök till nedtrappning misslyckats och patienten inte är aktuell för Smärtrehab, kontakta Beroendemottagningen.

Avsluta opioidbehandling inom 2-5 dagar vid akut smärta.

- Använd morfin i första hand om opioid är indicerat.
- Tänk på att 5 mg oxikodon är ekvipotent mot 10 mg morfin, dvs 2:1.
- Vid behov av opioid vid långvarig smärta, tänkt intermittert korttidsbehandling, ej kontinuerlig behandling.

ÄLDRE OCH LÄKEMEDEL

Olämpliga läkemedel (preparat som bör förskrivas restriktivt)

Användningen av dessa läkemedel leder i hög grad till biverkningar. Nyttan av behandlingen ska vägas mot riskerna och medicineringen bör fortlöpande omprövas.

Läkemedelsgrupp/substans	Kommentar	Förlag lämpligt alternativ
Långverkande bensodiazepiner/bensodiazepinliknande (ex. diazepam, zolpidem)	Risk för dagtrötthet, kognitiva störningar, muskelsvaghet och balansstörningar	oxazepam [#] (kortvarigt bruk), zopiklon [#] (kortvarigt bruk), melatonin [#]
Läkemedel med betydande antikolinerg effekt:	Risk för kognitiv svikt/konfusion, urinretention, muntorrhet och förstoppning	
<ul style="list-style-type: none">• medelvid överaktiv blåsa	Ska användas endast på korrekt indikation (överaktiv blåsa)	mirabegron (Betmiga) [†]
<ul style="list-style-type: none">• vissa lugnande och antihistaminer; hydroxyzin (Atarax), alimemazin och prometazin (Lergigan)	Senil klåda är vanligt och beror på torr hud	Mjukgörande vid torr hud. Vid urtikaria kan antihistamin prövas. Vid tillfällig ångest/oro kan oxazepam [#] prövas en kortare tid.
<ul style="list-style-type: none">• propiomazin (Propavan)	Även risk för restless legs och dagtrötthet	zopiklon [#] (kortvarigt bruk), melatonin [#]
<ul style="list-style-type: none">• tricykliska antidepressiva (t ex klomipramin, amitriptylin)	Kan dock prövas i låg dos vid neuropatisk smärta	se Psykiatri – Depression
Tramadol och kodein (t ex Citodon, Panocod, Treo comp)	Risk för yrsel, konfusion och illamående	se nästa uppslag
Paraflex	Risk för sederig och ökad fallrisk	
Sulfonylureider (SU-preparat: glimepirid)	Risk för allvarlig och långvarig hypoglykemi	se diabetesavsnittet

[#] Ej på Basläkemedel 2023. [†] Kontraindicerat vid obehandlad hypertoni. Försiktighet vid hjärt-kärlsjukdom.

ÄLDRE OCH LÄKEMEDEL

Tänkvärt och tänk efter!

Läkemedel/läkemedelsgrupper som hos äldre innebär ökad risk för biverkningar. Beakta alltid njurfunktion (eGFR).

Läkemedelsgrupp/substans	Kommentar
Protonpumpshämmare	Risk för utsättningssymtom. Trappa ned dos över minst en månad. För profylaktisk PPI-terapi se Läkemedelsbehandling av de mest sjuka och sköra äldre.
ASA	Klart ökad blödningsrisk. Indikationen bör omvärderas med jämna mellanrum.
Digoxin	Endast som tillägg för frekvensreglering hos patienter med förmaksflimmer. Smal terapeutisk bredd. OBS! Njurfunktion. Mät s-digoxin.
Loopdiuretika	Risk för dehydrering. Överväg dosminskning alt. dosering vid behov.
COX-hämmare	Se nästa uppslag
Antiepileptika	Ökad risk för bl a fall och kognitiv påverkan. Prova levetiracetam. Startdos 250 mg x 2 räckor för flertalet men kan vid behov ökas till 500 mg x 2 efter 2 veckor.
Neuroleptika (Antipsykotika)	Endast vid behandlingskrävande psykotiska tillstånd. Omvärdera indikation efter 2–3 veckor. Dosminska eller sätt ut! Maxdos: haloperidol 2 mg/dygn och risperidon 1,5 mg/dygn. Risk för extrapyramidala symtom, kognitiva störningar, sedering, ortostatism, fall. Ökad mortalitet hos demenssjuka.
Oxazepam	Dosberoende risk för ökat fall och trötthet. Olämpligt i dos > 30 mg.
SSRI	Risk för utsättningssymtom. Om möjligt trappa ned dos över några månader.
Citalopram > 20 mg/dygn eller Escitalopram > 10 mg/dygn	Risk för QTc-förlängning och arytmier.

ÄLDRE OCH NOCICEPTIV SMÄRTA

Beakta alltid njurfunktion (eGFR)

Viktigt bedöma smärtmekanism: nociceptiv, neuropatisk eller nociplastisk. Smärtskattning viktig för uppföljning av behandling. Smärtskattningsinstrument t ex VAS och vid kognitiv svikt SÖS-stickan eller ”Abbey pain scale”.

Icke-farmakologisk behandling

Läkemedelsbehandling: 1:a hand

Läkemedelsgrupp/substans	Preparat/Dos	Kommentar
paracetamol	Maxdos 3 g/dygn	I första hand vid all nociceptiv smärta
COX-hämmare (NSAID inkl. COX-2-hämmare)	Välj kortverkande preparat dvs naproxen eller ibuprofen	Riskläkemedel för äldre Endast vid inflammatoriska tillstånd Endast som kort kur (1–2 veckor) och halva ”normaldosen” Stor försiktighet vid hjärtsvikt el. nedsatt njurfunktion Kontraindicerat vid eGFR < 30 ml/min

Läkemedelsbehandling: Tilläggsbehandling vid otillräcklig effekt vid framför allt: malign smärta eller smärta i livets slutskede

Evidens saknas för att opioider har bra effekt på långvarig icke-malign smärta och de kan dessutom orsaka allvariga biverkningar.

- Vid behov av tillägg till paracetamol gå direkt till opioider.
- Planera (om relevant) behandlingstid/utsättningsdatum och uppföljning.

Läkemedelsgrupp/substans	Preparat/Dos	Kommentar
morfin	Startdos 2,5–5 mg x 1–4	I första hand. Ej om eGFR < 60 ml/min
oxikodon	Startdos 5 mg x 2	I andra hand. Kan ges även om eGFR < 30 ml/min. Finns som oral lösning. OBS! Ekvipotens 2:1 mot morfin
buprenorfin	Depotplåster Startdos 5 mikrogram/tim	Vid sväljsvårigheter Ej njurfunktionsberoende

Tramadol och kodein ska EJ användas till äldre – Riskläkemedel!

Samtliga opioider bör kombineras med läkemedel mot förstopning och eventuellt illamående

Förstoppning: Forlax, Omnilax eller Laktulos. Ej bulkmedel t ex Vi-Siblin, Inolaxol.

Illamående: Postafen

ÄLDRE OCH NEUROPATISK SMÄRTA

Beakta alltid njurfunktion (eGFR)

Viktigt bedöma smärtmekanism: nociceptiv, neuropatisk eller nociplastisk. Smärtskattning viktig för uppföljning av behandling. Smärtskattningsinstrument t ex VAS och vid kognitiv svikt SÖS-stickan eller ”Abbey pain scale”.

Läkemedelsgrupp/substans	Preparat/Dos	Kommentar
1:a hand		
gabapentin	startdos 100 mg till natten, upptrappning till 100 mg x 3 → utvärdera	OBS! Njurfunktion Ej vid eGFR < 30 ml/min Risk för förvirring vid högre doser eller vid snabb upptrappning
amitriptylin	startdos 10 mg till natten	Kan användas trots att det är riskläkemedel för äldre Maxdos 30 mg/dygn
duloxetin	startdos 30 mg x 1	Ej antikolinerg bieffekt Ej vid eGFR < 30 ml/min

2:a hand

Evidens saknas för att opioider har bra effekt på långvarig icke-malign smärta och de kan dessutom orsaka allvarliga biverkningar.

REKOMMENDATIONER FÖR FYSISK AKTIVITET FÖR ÄLDRE

- Regelbunden fysisk aktivitet under veckans alla dagar, sträva efter att nå 7 000–10 000 steg per dag
- Begränsa långa perioder av stillasittande
- Pulshöjande fysisk aktivitet 150–300 minuter per vecka
- Balansträning tre dagar i veckan + fallprevention
- Tänk på att rörelse kan vara den bästa smärtlindringen

Se även

Läkemedelsbehandling av de mest sjuka och sköra äldre
Rekommenderade läkemedel för barn

De finns tillgängliga på webbsidan www.regionvastmanland.se/lk
och tryckta exemplar kan beställas från Läkemedelskommittén.

Webbplatser

Nationellt kliniskt kunskapsstöd (NKK) www.nationelltklinisktkunskapsstod.se

Hälsocenter i Västmanland www.regionvastmanland.se/halsocenter

Fysisk aktivitet i sjukdomsprevention och sjukdomsbehandling www.fyss.se

Rekommendationslistor för läkemedel – SIL Online silonline.silinfo.se

1177 Vårdguiden www.1177.se

Läkemedelsboken www.lakemedelsboken.se

Janusinfo, Janusmed interaktioner och Nationellt
ordnat införande av nya läkemedel www.janusinfo.se

Läkemedel, Region Västmanland www.regionvastmanland.se/lk

Läkemedelskommittén i Västmanland

tel 021-17 47 12

lakemedelskommitten@regionvastmanland.se